

فرزاد رضانی بونش

پژوهشگر و کارشناس مسائل منطقه ای

09-10-2013

ترکیه و نگاه به شکل گیری روابط راهبردی با پاکستان

نواز شریف نخست وزیر پاکستان و عبدالله گل رییس جمهوری ترکیه در حاشیه مجمع عمومی سازمان ملل در نیویورک، با یکدیگر دیدار و بر تقویت همکاریهای دوجانبه تاکید کردند. این دیدار نواز شریف و عبدالله گل در شرایطی انجام شد که اواسط ماه سپتامبر نخست وزیر پاکستان هم در دومین سفر خارجی خود پس از چین از ترکیه دیدار و با مقامات ارشد دولت ترکیه دیدار و تبادل نظر کرده بود. دستاورد این امضای موافقنامه همکاری دو جانبه در بخش های گوناگون بود. در این نوشتار نگاهی به وضعیت روابط و بسترهای شکل دهنده آن خواهیم داشت.

سیاست خارجی ترکیه و نگاه به پاکستان:

ترکیه بعد از جنگ جهانی دوم سیاست خارجی خود را بیشتر معطوف به روابط با جهان غرب کرد و در چارچوب جهان دو قطبی، با عضویت در ناتو سیاست خارجی خود را تنظیم کرد. در همین حین نیز در زمان جنگ سرد، پاکستان جزو بلوک غرب محسوب می شد و دو کشور در پیمانهای منطقه ای از پیمان بغداد تا اکو و سنتو با هم همکاری داشتند. در ادامه روابط در دهه هشتاد میلادی «تورگوت اوزال» نخست وزیری ترکیه به پاکستان سفر کرد. با پایان جنگ سرد در دهه 1990 اربکان نخست وزیر اسلام گرا هم توجه بیشتری به همکاری با پاکستان کرد و دو کشور در مجموعه جدید «گروه دی 8» متشکل از ایران، ترکیه، پاکستان، بنگلادش، اندونزی، مالزی، مصر و

نیجریه به روابط شکل نوینی دادند. در دوران نوین سیاست خارجی ترکیه و قدرت نمایی حزب عدالت و توسعه ترکیه توجه اساس تری به پاکستان انجام شد و از سال 2009 که «احمد داوود اوغلو» سکان وزارت خارجه را در ترکیه در دست گرفت نگاه ترکیه به پاکستان بعدی ژئوپلتیک به خود گرفت. در این راستا از يك سو ترکیه در تلاش است که ارتباطات گسترده ای با کشورهای چون پاکستان ایجاد کند. در يك دهه گذشته جدا از حضور نیروهای ترکیه در قالب نیروهای ناتو در افغانستان ترکیه تلاش کرده است تا در کنار نوع نگاه کنونی ترکیه به رهبری منطقه و حتی جهان اسلام جدا از نگاه به اشتراکات دینی با پاکستان و فقدان مسئله مورد تنازع بین دو کشور روابط خود را با پاکستان به عنوان قدرتی هسته ای و مهم در منطقه جنوب آسیا و شبه قاره گسترش دهد. گذشته از این نیز با توجه به رشد اقتصادی ترکیه ظرفیت‌های اقتصادی جمعیت 180 میلیونی پاکستان بازاری است که نمی‌توان به سادگی از کنار آن گذر کرد. علاوه بر این ترك ها با نگاه به شرایط پاکستان و توجه اساسی مقامات و نخبگان سیاسی این کشور به الگوی ترکیه (سخنان سال گذشته یوسف رضا گیلانی نخست وزیر پاکستان در مورد اینکه اینك ترکیه به عنوان يك الگو و نماد دمکراسی برای جهان اسلام ظهور پیدا کرده است و ما مایل به آموختن آن از برادران ترکیه ای خود هستیم) و ... تلاش می کنند از فرصت های موجود بهترین استفاده را ببرند.

رویکرد پاکستان به روابط با ترکیه

در واقع پاکستان بعد از استقلال تلاش کرده است با طرح شعارهای اسلامی هویتی متفاوت از هویت شبه قاره هند برای خود تعریف کند. لذا از آغاز ترکیه به عنوان میراث دار امپراتوری عثمانی همواره مورد احترام جنبش های دینی و سیاسی پاکستان پس از استقلال بوده است. چنانچه جمهوری ترکیه از ۶۰ سال پیس به مثابه کشور مطلوب برای سیاستمداران پاکستانی بوده و حتی ژنرال ضیا الحق پاکستانی در اظهار نظری گفته بود که پاکستان حاضراست به مثابه یکی

از استان‌های ترکیه در نظر گرفته شود و ژنرال پرویز مشرف نیز خود را پیرو مکتب آتاترک و ایده کمالیسم می‌دانست. در کنار این از دلایل دیگر توجه پاکستان به ترکیه توازن نیروها در شبه قاره هند است. یعنی پاکستان همواره از گذشته به دنبال افزایش روابط با قدرت‌های منطقه ای چون ترکیه که جزو بلوک غرب است بوده و بعد از افزایش روابط امریکا با هند نیز اسلام آباد به ترکیه توجه بیشتری کرده است. این امر در حالی است که نقش ارتس در دو کشور در چند دهه گذشته به اهمیت این روابط افزوده است. چنانچه پرویز مشرف بعد از کودتای خود ابتدا سفری به ریاض و سپس ترکیه کرد. در يك دهه گذشته پاکستان ترکیه را به سبب پیوندهای مناسب با غرب حامی سیاسی خوبی ارزیابی کرده و در دوره پنج ساله حکومت حزب مردم در پاکستان (2008-2013) هم توسعه همکاری ها با ترکیه، میانجیگری در حل اختلافات اسلام آباد و کابل، برگزاری چندین دور نشست سه جانبه ترکیه، افغانستان و پاکستان شکل جدی به خود گرفت و حتی حزب مردم از ترکیه به عنوان الگو و نماد دمکراسی برای جهان اسلام یاد میکرد. در کنار این نیز بسیاری از احزاب دیگر در پاکستان نیز نگاه هایی مثبت به آنکارا دارند. چنانچه در دو سال اخیر نیز بسیاری به ترکیه به منزله کانال مناسبی برای حل و فصل مشکلات پاکستان با ناتو نگریسته و می کوشند تا از پتانسیل های ترکیه در مورد حل مشکلات سیاسی اقتصادی و حتی امنیتی خود بهره برند.

بسترهای سیاسی و ژئوپلتیک روابط

جمهوری اسلامی پاکستان و جمهوری ترکیه از ابتدای استقلال پاکستان با یکدیگر رابطه داشته و عضو پیمان سنتو و همگرا با غرب بوده اند. ترکیه و پاکستان از اعضای تشکیل دهنده سازمان اکو، همکاری اسلامی و عضو سازمان دی هشت هستند. ترکیه در گذشته در بحران کشمیر از موضع پاکستان در برابر هند حمایت کرد و در جریان جنگ هند و پاکستان هم از نظر نظامی و سیاسی از اسلام آباد پشتیبانی نمود. در مقابل اسلام

آباد در بحران قبرس از ترکیه حمایت کرده است. همچنین دو کشور در همسایگی مرزی با یکدیگر قرار ندارند و از نظر لحاظ اجتماعی و سیاسی دارای شکاف های عمده ای مذهبی نیستند.

اکنون نیز اگر به دومین سفر خارجی نخست وزیر پاکستان بعد از به قدرت رسیدن در این کشور به ترکیه و افزایش نگاه دو کشور به توسعه روابط نگاه کنیم باید گفت بسترهای سیاسی و ژئوپلیتیک گوناگونی برای افزایش روابط بین دو کشور وجود دارد. در این راستا به قدرت رسیدن نواز شریف در پاکستان که معمولا دارای روابط نزدیک تری به احزاب اسلامی در پاکستان است خود زمینه ای برای توجه بیشتر اسلام آباد به ترکیه است. در این حال پاکستانی ها با توجه به داعیه داری ترکیه در خاورمیانه میل به افزایش روابط همه جانبه بیشتری با این کشور دارند و می کوشند تا در کنار گسترش روابط سیاسی خود با ترکیه سودهای فراوانی را در حوزه های گوناگون به دست آورند. این امر در حالی است که اگر نگاهی به اظهارات و رویکردها و رفتارهای مقامات دو کشور در قبال یکدیگر داشته باشیم میتوان گفت از یک سو اردوغان پاکستان را 'خانه دوم' خود توصیف کرده و سخنانی همچون (درد پاکستان درد ما ، خوشحالی آن خوشحالی ما است و ...) ایراد کرده است و از سوی دیگر نیز همین رویکردها در بین مقامات پاکستانی مشاهده میشود. در کنار این نیز در سفر اخیر نخست وزیر پاکستان به ترکیه رجب طیب اردوغان روابط پاکستان و ترکیه را استراتژیک خواند و گفت: نواز شریف در دومین سفر خارجی خود از ترکیه دیدار کرد. همچنین عبدالله گل رئیس جمهور ترکیه «نشان جمهوریت» بالاترین نشان ترکیه را به نواز شریف تقدیم کرد. آنچه مشخص است این رویکردها بیانگر روابط رو به فزاینده و توجه دو حزب حاکم مسلم لیگ و عدالت و توسعه به همکاریهای فزاینده است. این امر دارای چند بعد است:

نخست اینکه آنکارا درصدد رهبری کشورهای منطقه است و تلاش میکند در دوره نوین حکمرانی نواز بر پاکستان اسلام آباد را با دیدگاه های خود همسو و هماهنگ کند. این امر در شرایطی است ترکیه همچنان تلاش میکند تا جدا از بازگشایی دفتر

طالبان در ترکیه با به عهده گرفتن نقس میانجی گر در منطقه و میزبانی نشست مقامات ارشد افغانستان و پاکستان ، وجهه بیشتری در عرصه سیاست بین الملل کسب و در چالشهای افغانستان -پاکستان و همچنین پاکستان با امریکا و ناتو نقس اصلی را بازی و پرستیژ خود را ارتقا بخشد.

دوم اینکه هر چند عربستان در پاکستان و در بین احزاب و گروه های پاکستانی نفوذ داشته و در کنار تامین مالی آنان و نفوذ در رهبران پاکستانی و ... تلاش کرده است، اما رهبران کنونی ترکیه تلاش می کنند تا با نفوذ بیشتر در پاکستان جایگزین نقس عربستان در پاکستان شوند. این امر در شرایطی است که با روی کار آمدن نواز شریف به عنوان حزبی اسلامی و نزدیکی بیشتر وی به احزاب اسلام گرا (و دوری بیشتر وی از ایران و امریکا نسبت به حزب مردم) فرصت های بیشتری برای گسترش روابط بین دو کشور و رهبران دو حزب اسلام گرا در دو کشور مهم منطقه پدید آمده است.

سوم اینکه پاکستان برای ترکیه دروازه ای برای حضور در آسیای جنوب شرقی محسوب می شود. چنین سیاستی در راستای رویکرد توجه به مناطقی غیر از کشورهای پیرامونی دارای جایگاه و اولویت ویژه ای در دکترین ژرفای استراتژیک احمد داوود اوغلو است. در همین حین نیز پاکستان در کنار مرزهای ایران قرارداد و ترکیه می تواند در زمان هایی از اهرم پاکستان برای تنظیم روابط خود با ایران نیز بهره جوید.

بسترهای اقتصادی

ترکیه و پاکستان در گذشته روابط اقتصادی گسترده ای نداشته اند. چنانچه حجم روابط اقتصادی دو کشور در سال 2010 يك میلیارد دلار بوده است. اما در چند سال گذشته افزایش سرمایه گذاری ترکیه در بخش های مختلف اقتصادی پاکستان از جمله انرژی، صنعت نساجی، شهرسازی و... نیز مد نظر بوده است. چنانچه اسلام آباد و آنکارا در طول چند سال گذشته در حدود یکصد سند همکاری را به امضا رسانده اند و رهبران دو کشور نسبت به افزایش حجم تجاری دوجانبه تا دو میلیارد دلار

متعهد شده اند. در واقع هر چند حجم تجارت خارجی دو کشور در دوران حکومت حزب عدالت و توسعه در ترکیه بیس از پنج برابر شده ولی یک میلیارد دلار برای دو کشوری که مجموع تجارت خارجی آنها بیس از 500 میلیارد دلار در سال است، رقم بسیار کمی است. لذا اکنون نیز با سفر نواز شریف، نخست‌وزیر پاکستان به ترکیه، ۱۳ توافقنامه همکاری بین آنکارا و اسلام‌آباد در بخش‌های آموزش و پرورش، محیط زیست، حمل و نقل، امنیتی، خدمات شهرداری، فرهنگی، تجاری، مالی و انرژی به امضای مقامات دو کشور پاکستان و ترکیه رسیده و افزایش سطح همکاریهای اقتصادی دو کشور از یک میلیارد دلار به دو میلیارد دلار مورد توجه قرار گرفته است. گذشته از این نیز تشکیل سومین شورای عالی همکاری بین دو کشور در ۱۷ سپتامبر ۲۰۱۳، نشانگر تلاش جدی دو کشور در گسترش همکاری در این سطح است.

همکاری های امنیتی و نظامی

همکاریهای امنیتی دو کشور از دوران عضویت در سنتو وجود داشته است، اما در یک دهه اخیر توجه به همکاری های امنیتی و نظامی بعد دیگری به خود گرفته است. چنانچه گفتگوی نظامی عالیرتبه در سال 2002 میان ستادهای مشترک ارتس دو کشور ایجاد شده و تاکنون بیس از هشت نشست مشترک برگزار کرده است. همچنین با توجه به نقس ارتس در دو کشور ترکیه و پاکستان همکاری قوای نظامی و منافع دوجانبه در حوزه های زیادی می تواند شکل جدی گیرد. به عنوان نمونه دو کشور در حوزه همکاری دفاعی و تبادل تجربه و اطلاعات در زمینه تجهیزات نظامی، انجام مانورهای مشترک نظامی و تولیدات دفاعی و ایجاد همکاری نظامی طولانی مدت، افزایش همکاری نظامی و تلاش های مبارزه با تروریسم تلاش هایی را انجام داده و اخیرا نیز در حوزه همکاری در تولید و انتقال فناوری محصولات دفاعی بر اساس نیازهای دو کشور، پروژه ارتقاء جنگنده های اف-16 پاکستان توسط صنایع هوایی ترکیه، تولید تجهیزات دفاعی و احتمال تولید مشترک بالگردهای جنگی

و.. گام هایی را برداشته اند. در کنار این امر نیز باید به صادرات دفاعی و نظامی ترکیه به پاکستان هم توجه کرد.

آینده روابط:

در ترکیه از کشور پاکستان تحت عنوان کشور دوست و برادر یاد می‌شود. در این بین نزدیکی بین دو کشور بیس از وجه اقتصادی شامل وجوه سیاسی و امنیتی نیز می‌شود. در واقع دو کشور ترکیه و پاکستان همسایه نیستند، زمینه‌های اختلاف چندانی ندارند و همکاری های دو کشور می تواند بسترهایی برای اتحاد استراتژیک، پایدار و همیشگی به وجود آورد و ظرفیتهای همکاری دو جانبه و چند جانبه برای توسعه روابط بین دو کشور را گسترش دهد و روابط تجاری سیاسی امنیتی و نظامی پاکستان و ترکیه را با رشد چشم گیری روبرو سازد. این امر در شرایطی است که احزاب حاکم در دو کشور اسلام گرا بوده و محورهای مشترک گوناگونی برای همکاری دارند بنابراین با توجه به میل دو طرف به دو کشور تلاش میکنند تا ابعاد روابط خود را در سطوح مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی و امنیتی توسعه دهند.